

Natuurhistorisch 4 Maandblad

De Kievit in Limburg –
is de afname nog te keren?

De Bruine eikenpage in Limburg

Roodbruine walstrospanner na 22 jaar
terug in Nederland

Roodbruine walstrospanner (*Catarhoe rubidata*) na 22 jaar teruggevonden in Nederland

FIGUUR 1
Roodbruine walstrospanner: imago (foto: J. van Deijk).

Cecile M. Cremers-Hodzelmans, Effleursdonk 18, 6218 GD Maastricht, e-mail: cmhodzelmans@gmail.com

Op 18 augustus 2023 werd op het Nederlandse deel van de Sint-Pietersberg de Roodbruine walstrospanner (*Catarhoe rubidata*) teruggevonden voor Nederland [figuur 1]. Deze vlinder uit de familie der spanners (*Geometridae*) was 22 jaar lang niet waargenomen en kwam deze avond op licht af. In dit artikel wordt nader ingegaan op de status van deze soort in Nederland en de betekenis van deze waarneming.

VONDST EN DETERMINATIE

Regelmatig worden met behulp van licht nachtvlinders op de Observant, in het zuidelijke deel van de Nederlandse Sint-Pieterberg, gemonitord. Op 18 augustus 2023 werd door Paul Vossen, Daniel Benders en de auteur van dit artikel een lichtopstelling opgezet. Tussen 21.30 uur en 1.00 uur werd een laken-opstelling verlicht met twee staande 250 watt menglicht (ML) lampen en één 250 watt ML hanglamp. Tevens werd een grote lichtval neergezet, ook met een 250 watt ML lamp. De temperatuur daalde

die avond van 25 °C naar 23 °C, de windsnelheid was 2 Beaufort, de windrichting oostnoordoost tot oostzuidoost en het was die avond helder (bewolgingsgraad 2/8 octa). De Roodbruine walstrospanner verscheen die avond om 23.36 uur [figuur 2]. De foto's van dit exemplaar zijn ingevoerd op waarneming.nl en de gekoppelde ObsIdentify-app bevestigde de determinatie.

ROODBRUINE WALSTROSPANNER

De Roodbruine walstrospanner behoort tot de familie der spanners (*Geometridae*), onderfamilie Larentiinae. De vlinder is een zeer zeldzame nachtvlinder die in Nederland voor het laatst in 2001 is waargenomen met twee exemplaren in Enschede. Er zijn twee soorten in het geslacht *Catarhoe*: de Roodbruine walstrospanner en de Bonte walstrospanner (*Catarhoe cuculata*). De Bonte walstrospanner is, als incidentele dwaalgast, ook op het Nederlandse deel van de Sint-Pietersberg waargenomen op 25 augustus 2017 (VOSSEN & DE MOOIJ, 2022; bron: <https://waarneming.nl>, geraadpleegd op 15 oktober 2023).

De Roodbruine walstrospanner heeft een voorvleugellengte van 13-15 mm en vliegt in twee generaties

FIGUUR 2

De Roodbruine walstrospanner (*Catarhoe rubidata*) na 22 jaar weer aangetroffen in Nederland (foto: C. Cremers-Hodzelmans, 18 augustus 2023).

in de periode mei tot en met augustus. De waarneming van 18 augustus 2023 betreft een exemplaar uit de tweede generatie. De grondkleur van de voorvleugels is roodbruin tot oranje-roze. Het wortelveld is zwart gekleurd. De grijze middenband wordt aan de binnenzijde begrensd door een zwarte band. Aan de buitenzijde wordt de middenband vanaf de voorrand tot iets minder dan de helft van de vleugels ook begrensd door een zwarte band, die daarna overgaat in grillig lopende dwarslijnen. Deze combinatie komt bij geen enkele andere soort voor, er is weinig variatie in de tekening.

De nacht-actieve vlinders kunnen overdag uit het struikgewas geklopt worden. Ze vliegen vanaf de vroege schemering en komen soms op licht af (WARING & TOWNSEND, 2020;VOOGD, 2021).

De habitat van de Roodbruine walstrospanner omvat graslanden, struwelen, akkerranden en spoordijken, meestal op kalkrijke bodem. Het leefgebied beslaat verder eiken-haagbeukbossen, beukenbossen en gemengde linde-esdoornbossen, deels op rotsachtige grond. Ook wordt de soort gevonden in soortenrijke, halfdroge graslanden die zijn omgeven door bosranden. Daarnaast zijn structuurrijke biotopen met tuinen, parken, extensief gebruikte weilanden en braakliggende gronden geschikt als leefgebied (BARTSCH *et al.*, 2001; vlinderstichting.nl, geraadpleegd op 25 augustus 2023).

De rups van de Roodbruine walstrospanner [figuur 3] is monofaag en gebonden aan plantensoorten uit de familie van Sterbladigen (Rubiaceae): Glad walstro (*Galium mollugo*) [figuur 4], Lievevrouwebedstro (*Galium odoratum*), Boswalstro (*Galium sylvaticum*) en Geel walstro (*Galium verum*) [figuur 5]. De rupsen zijn actief in de periode juni tot en met september en gemakkelijker te vinden dan de imago's. Overwintering vindt plaats als pop in een met spinsel verstevigde holte in de grond (WARING & TOWNSEND, 2020;VOOGD, 2021; bladmineerders.nl, geraadpleegd op 25 augustus 2023). Glad walstro is het meest algemeen in Nederland en komt ook op en rondom de Sint-Pietersberg veel voor. Dit geldt ook voor Geel walstro. Lievevrouwebedstro is een in Nederland vrij algemene plantensoort van vooral lichte bossen en bosranden. Op de

Sint-Pietersberg is deze plant plaatselijk aanwezig. Boswalstro is zeer zeldzaam in Nederland en al decennia verdwenen uit Zuid-Limburg (waarneming.nl, geraadpleegd op 7 oktober 2023).

DE ROODBRUINE WALSTROSPANNER IN NEDERLAND

De Roodbruine walstrospanner is in Nederland zeer zeldzaam en is vooral in het oosten van het land en in Zuid-Limburg waargenomen. De soort is vanaf 1840 in totaal 31 keer als imago waargenomen [ta-

FIGUUR 3
Roodbruine walstrospanner: rups (foto: J. Voogd)

FIGUUR 4
Glad walstro (*Galium mollugo*): bloei (foto: A. Senden)

FIGUUR 5
Geel walstro (*Galium verum*): bloei (foto: A. Senden)

bel 1] (bron: Noctua-databestand, aangeleverd door J. van Deijk op 28 september 2023).

De eerste waarnemingen in Nederland concentreerden zich rondom de Veluwe (Gelderland), met daarnaast een enkele waarneming in Zuid-Limburg. Later wordt de Roodbruine walstrospanner ook in Oost-Nederland waargenomen. Vanaf 1966 is de soort maar 13 keer waargenomen, meermaals in Zuid-Limburg en een enkele keer in Noord-Brabant en Overijssel. Zoals eerder aangegeven

dateerde de voorlaatste waarneming uit 2001 in Enschede.

VERSPREIDING IN EUROPA

De Roodbruine walstrospanner komt verspreid voor in West- en Midden-Europa, inclusief Engeland en het Iberisch schiereiland. Noordwaarts reikt de verspreiding tot halverwege Scandinavië. Zuidwaarts wordt hij gevonden tot in Italië (met uitzondering van Sicilië) en de Balkanlanden en oostwaarts tot in de Kaukasus en het westen van Centraal-Azië (BARTSCH *et al.*, 2001; LERAULT, 2009; wikipedia.org; gbif.org, beide geraadpleegd op 25 augustus 2023).

In België wordt de Roodbruine walstrospanner vooral in het zuidoosten aangetroffen ten oosten van de lijn Luik – Philippeville. In Wallonië is het een vrij zeldzame soort met een wijdverbreide verspreiding. Daarbuiten wordt de soort incidenteel waargenomen (DE PRINS, 2016). In 2023 is een nieuwe Rode Lijst van macro-nachtvlinders in Vlaanderen opgesteld. Daarin wordt de Roodbruine walstrospanner genoemd als zwerver of dwaalgast die mogelijk zijn areaal in West-Europa kan uitbreiden (VERAGHTERT *et al.*, 2023). De vliegtijd is in België van mei tot en met augustus in twee generaties (waarnemingen.be, geraadpleegd op 25 augustus 2023).

In Duitsland wordt de Roodbruine walstrospanner in het hele land tot op 900 meter hoogte gevonden, maar in kleine aantallen. Lokaal rondom Berlijn, in de Eifel, in het Saarland en in het Zwarte Woud worden grotere aantallen waargenomen. De soort komt er vooral voor in bossen, waaronder beukenbossen, met Boswalstro als waardplant. De vliegtijd is van mei tot en met augustus in één of twee overlappende generaties in de warmere laag gelegen gebieden. In hoger gelegen gebieden vliegt er maar één generatie van juli tot en met augustus. De rupsen worden gevonden tussen juni en

september (schmetterlinge-d.de, geraadpleegd op 16 september 2023; BARTSCH *et al.*, 2001).

De Roodbruine walstrospanner komt zeer lokaal en onregelmatig voor in de zuidelijke helft van Engeland en in Wales. Hier vliegt er maar één generatie (dorsetmoths.co.uk; ukmoths.org.uk; sussexmothgroup.org.uk, alle geraadpleegd op 16 september 2023). In Frankrijk is de soort zeer verspreid over het land waargenomen, alleen niet in Corsica (ROBINEAU, 2008; oreina.org, geraadpleegd

Datum/Jaar	Vindplaats	Provincie	Aantal
1840	Nijkerk	Gelderland	1
1840	Harderwijk	Gelderland	1
1840	Brummen	Gelderland	1
6-7-1897	Brummen	Gelderland	1
10-6-1898	Apeldoorn	Gelderland	1
13-7-1900	Apeldoorn	Gelderland	1
30-6-1905	Bronckhorst	Gelderland	1
24-6-1923	Voorst	Gelderland	1
14-8-1924	Voorst	Gelderland	1
17-7-1927	Mook en Middelaar	Limburg	1
27-7-1928	Putten	Gelderland	1
10-7-1930	Vaals	Limburg	1
13-6-1937	Voorst	Gelderland	1
7-6-1941	Zevenaar	Gelderland	1
7-7-1941	Zevenaar	Gelderland	1
7-6-1945	Zevenaar	Gelderland	1
11-7-1948	Gulpen-Wittem	Limburg	1
8-7-1949	Gulpen-Wittem	Limburg	1
5-6-1951	Aalten	Gelderland	1
1953	Winterswijk	Gelderland	1
5-6-1954	Aalten	Gelderland	1
23-6-1966	Gulpen-Wittem	Limburg	1
29-6-1966	Gulpen-Wittem	Limburg	1
30-6-1966	Gulpen-Wittem	Limburg	1
9-7-1966	Gulpen-Wittem	Limburg	1
9-6-1979	Heeze-Leende	Noord-Brabant	3
4-7-1994	Hilvarenbeek	Noord-Brabant	1
27-7-1996	Gulpen-Wittem	Limburg	1
30-5-1999	Hoogezand-Sappemeer	Groningen	1
22-8-2001	Enschede	Overijssel	2
18-8-2023	Maastricht	Limburg	1

op 16 september 2023). In Zweden wordt ze alleen in het zuiden van het eiland Öland en aan de kust tussen Kalmar en Karlskrona gevonden (vilkenart.se; artportalen.se, beiden geraadpleegd op 7 oktober 2023). Op het Iberisch schiereiland komt de Roodbruine walstrospanner slechts beperkt in het noorden voor (LERAULT, 2009; gbif.org, geraadpleegd op 25 augustus 2023).

NOORDWAARTSE AREAALUITBREIDING?

Wanneer de waarnemingen in het Waalse deel van België in de periode 2018 tot en met 2023 worden bekeken, is te zien dat de soort bezig is aan een

Literatuur

BARTSCH, D., G. EBERT, S. HAFNER, C. HÄUSER, I. NIKUSCH, U. RATZEL, A. STEINER, J. THIELE & R. TRUSCH. 2001. Die Schmetterlinge Baden-Württembergs. Band 8 Nachtfalter VI. Ulmer Verlag, Stuttgart.

DE PRINS, W., 2016. Catalogus van de Belgische Lepidoptera. Belgian Biodiversity Platform, Brussel.

LERAULT, P., 2009. Moths of Europe. Volume 2. Geometrid Moths. NAP Editions, Verrieres le Buisson.

ROBINEAU, R., 2008. Guide des papillons nocturnes de France. 2e druk. Delachaux et Niestlé SA, Paris.

SKINNER, B., 2009. Colour identification guide to moths of the British Isles. 3rd revised and updated edition. Apollo Books, Stenstrup.

VERAGHTERT, W., D. MAES, T. SIERENS, M. HERREMANS, T. MERCKX, S. WULLAERT, P. VANTIEGHEM, R. KRISTIJN & R. SWINNEN., 2023. Rode Lijst van de macro-nachtvlinders in Vlaanderen 2023. Rapportnummer 6. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

VOOGD, J., 2021. Het nachtvlinderboek. Macronachtvlinders van Nederland en België, inclusief rupsen.

Tweede druk. KNNV Uitgeverij, Zeist.

VOSSEN, P. & M. DE MOOIJ, 2022. Nachtvinders op licht op de Sint-Pietersberg in de periode 2013-2020. Deel 1: Inleiding en macronachtvlinders tot en met de spanners. Natuurhistorisch Maandblad 111 (3): 62-64.

WARING, P. & M. TOWNSEND, 2020. Nachtvinders. De nieuwe veldgids voor Nederland en België. Zevende druk. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.

TABEL 1

Waarnemingen van de Roodbruine walstrospanner (*Catarhoe rubidata*) in Nederland. Alle waarnemingen betreffen imago's (bron: Noctua-databestand, 28 september 2023).

noordwaartse areaaluitbreiding (waarnemingen.be, geraadpleegd op 22 oktober 2023). Het is aannemelijk dat het op 18 augustus 2023 waargenomen exemplaar via het Belgische Maasdal Nederland heeft bereikt. De Zwartvlekspikkelspanner (*Menophra abruptaria*) laat een vergelijkbaar verspreidingspatroon richting Nederland zien (VOSSEN & DE MOOIJ, 2022).

Nieuwe waarnemingen van de Roodbonte walstrospanner zullen moeten uitwijzen of het exemplaar waargenomen op de Sint-Pietersberg een zwerver was of dat sprake is van een meer structurele uitbreiding en vestiging in noordwaartse richting.

DANKWOORD

Paul Vossen wordt bedankt voor zijn hulp bij het opstellen van dit artikel. Voor het beschikbaar stellen van de aanwezige data uit het Noctua-databestand bedank ik Jurriën van Deijk, Jeroen Voogd, Andrea Senden en Jurriën worden bedankt voor het beschikbaar stellen van foto's.

Summary

RUDDY CARPET (*CATARHOE RUBIDATA*) REDISCOVERED IN THE NETHERLANDS AFTER 22 YEARS

This article describes the first record of the Ruddy carpet in the Netherlands since 2001. It was found on the Sint-Pietersberg hill, south of Maastricht, on 18 August, 2023, during a moth monitoring evening. The larvae of the Ruddy carpet feed on various species of *Galium*. Adult moths are scarce, found locally in Western Europe. They fly from May till August in two generations, except on higher grounds and in England, where there is only one generation. The specimen caught near Maastricht was one of the second generation. The species is showing a northward expansion.

Colofon

BESTUUR

Frank Oelmeijer (voorzitter), Math de Ponti (vice-voorzitter), Susanne Hanssen (secretaris), Frank Assendelft (waarnemend penningmeester), Ben Mattheij, Jan-Joost Bakhuizen & Toon van Baal.

KANTOOR

Olaf Op den Kamp, Ellen Zwart & Martine Lemmens.

ADRES

Kapellerpoort 1, 6041 HZ Roermond,
tel. 0475-386470 (kantoor@nhgl.nl),
www.nhgl.nl.

LIDMAATSCHAP

€ 38,00 per jaar. Leden t/m 23 jaar € 17,50; bedrijven, verenigingen, instellingen e.d. € 120,00.
leden@nhgl.nl.
IBAN: NL73RABO0159023742, BIC: RABONL2U.

BESTELLINGEN/PUBLICATIEBUREAU

Publicaties zijn te bestellen bij het publicatiebureau (publicaties@nhgl.nl).
Losse nummers € 5,-; leden € 4,50 (incl. porto),
themanummers € 8,-.

NATUURHISTORISCH M A A N D B L A D

REDACTIE Olaf Op den Kamp (hoofdredacteur), Philip Bossenbroek, Henk Heijligers, Jan Hermans, Ton Lenders, Gerard Majoor (eindredactie), Guido Verschoor & Marc Poeth (redactie-assistent) (redactie@nhgl.nl).

RICHTLIJNEN VOOR KOPIJ-INZENDING

Diegenen die kopij willen inzenden, dienen zich te houden aan de richtlijnen voor kopij-inzending. Deze kunnen worden aangevraagd bij de redactie of zijn te bekijken op <https://maandblad.nhgl.nl/auteurs>.

LAY-OUT & OPMAAK

Van de Manakker, Grafische communicatie, Maastricht (mvandemanakker@xs4 all.nl).

EDITING SUMMARIES Jan Klerkx, Maastricht.

DRUK Grafagroep Zuid, Beek.

Copyright. Auteursrecht voorbehouden. Overname slechts toegestaan na voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

ISSN 0028-1107

provincie limburg

KRINGEN

KRING HEERLEN

Olaf Op den Kamp (kringheerlen@nhgl.nl).

KRING MAASTRICHT

Bert Op den Camp (kringmaastricht@nhgl.nl).

KRING ROERMOND

Math de Ponti (kringroermond@nhgl.nl).

KRING VENLO

Peter Eenshuistra (kringvenlo@nhgl.nl).

KRING VENRAY

Patrick Palmen (kringvenray@nhgl.nl).

STUDIEGROEPEN

FOTOSTUDIEGROEP

Bert Morelissen (fotostudiegroep@nhgl.nl).

HERPETOLOGISCHE STUDIEGROEP

Pieter Puts (herpetostudiegroep@nhgl.nl).

LIBELLENSTUDIEGROEP

Jan Hermans (libellenstudiegroep@nhgl.nl).

MOLLUSKEN STUDIEGROEP LIMBURG

Stef Keulen (molluskstudiegroep@nhgl.nl).

MOSSENSTUDIEGROEP

Paul Spreuwenberg (mossenstudiegroep@nhgl.nl).

PADDENSTOELSTUDIEGROEP

PADDENSTOELSTUDIEGROEP

Marc Houben (paddenstoelenstudiegroep@nhgl.nl).

PLANTENSTUDIEGROEP

Olaf Op den Kamp (plantenstudiegroep@nhgl.nl).

PLANTENWERKGROEP WEERT

Jacques Verspagen

(plantenwerkgroepweert@nhgl.nl).

SPRINKHANENSTUDIEGROEP

Harry van Buggenum

(sprinkhanenstudiegroep@nhgl.nl).

STUDIEGROEP EPHEMEROPTERA, PLECOPTERA EN TRICHOPTERA

Harry Tolkamp (ept@nhgl.nl).

STUDIEGROEP ONDERAARDSE KALKSTEENGROEVEN

Rob Visser (secretariaat@sok.nl).

VISSENWERKGROEP

Mark Groen (vissenstudiegroep@nhgl.nl).

VLINDERSTUDIEGROEP

Mark de Mooij (vlinderstudiegroep@nhgl.nl).

VOGELSTUDIEGROEP

Nicky Hulsbosch (vogelstudiegroep@nhgl.nl).

WANTSENSTUDIEGROEP LIMBURG

Martine Lemmens (wantsen@nhgl.nl).

WERKGROEP DRIESTRUIK

Wouter Jansen (werkgroepdriestruik@nhgl.nl).

WERKGROEP PLANTENSOCIOLOGIE

Johan den Boer (plantensociologie@nhgl.nl).

ZOOGDIERENSTUDIEGROEP

Vacature

(zoogdierenstudiegroep@nhgl.nl).

STICHTINGEN

STICHTING NATUURPUBLICATIES LIMBURG

Uitgever van publicaties, boeken en rapporten (snl@nhgl.nl).

STICHTING DE LIERELEI

Projectbureau voor onderzoek van natuur en landschap in Limburg (lierelei@nhgl.nl).

STICHTING IR. D.C. VAN SCHAIK

Stichting voor het beheer van onderaardse kalksteengroeven in Limburg. Postbus 2235,

6201 HA Maastricht (vanschaikestichting@nhgl.nl).

STICHTING NATUURBANK LIMBURG

Stichting voor het beheer van waarnemingen van het NHGL (natuurbank@nhgl.nl).

